

FILLÉRTÁR

mindennemű közhasznú ismeretek terjesztésére.

5.]

Kijön minden szombaton.

[Martius 29-kén 1834.]

Egyiptomi költő - kemenczék.

A' költésre okvetetlenül 32 fok (Reaumur) egyenlő hévség kívántatik meg, 's ezen elv szerint sikerül az embernek, a' tojásokat madár segedelme nélkül kikeletni. Leginkább Egyiptomban legrégebb idő óta nagy szerencsével üze-
tik ezen mesterség.

Hijányosak ugyan az újabb utazók' tudosi-
tásai e' mesterség felől; de ezen teljességgel
nem kell csudálkoznunk, mivel Sicard atya azt
adja értésünkre, hogy ez még magában Egyptomban is titoknak tartatik, és csak a' Deltában
fekvő Berme falu' lakosai tudják, kik gyerme-
keiknek örökségül hagyák, megtiltván nekik,
hogy az idegeneket rá ne tanítsák. — Közeli-
getvén az ősz, mint a' költésre legalkalmas
idő, e' falu' lakosai, az egész országba szét-
mennek, 's a' tojások' kiköltését magokra vállal-
ják.

A' legpontosabb tudósítások szerint az ily
kemencze téglából épül, 's mintegy kilencz
lábnyi magas. Közép része három lábnyi szé-
les és nyolcz lábnyi magas folyosóból áll, melly
az épület' egész hosszán végig nyulik. E' foly-
osó a' kemencze' bejárását képezi, 's mint-
hogy mindenhová elér, feletébb könnyíti azon
foglatatosságot, mellyel a' tojás megkívántató
hőfokon tartatik. E' folyosó' két oldalán ket-
tős szoba- vagy kamara- sor találtatik, ugy
hogy minden földszínti kamara felett egy másik
hason nagyságu létezik, három lábnyi magas,
négy-öt széles és tizenkét-tizenöt lábnyi hosszú.
Mindegyik házagnak másfél láb átmérőjű nyi-
lása van, mellyen egy ember könnyen átbujha-
tlik, 's egy egy kamarába mintegy ötezer tojás
rakatik. Egy ily kemenczében hat vagy tizen-
két ily kamara van, 's így harmincz vagy hat-
van ezer tojás költetik ki, mellyel azonban nem
a' kemencze' padlatán, hanem gyékényen, len-

ből készült agyon, vagy más melegebb anyagon
hevernek.

A' felsőbb kamarák' mindegyikében tüzhely
van, hogy az alsóbbat megmelegítse, hová a'
kemencze' nyílásain behat a' melegség. Igen
élénk tüze lévén a' fának vagy szénnek, szal-
mával kevert száraz marha- vagy tevetrágyával
tüzelnek. A' folyosó- ajtón a' füst is kieresz-
tetik. — Némelyek szerint ezen tűz csak egy
egy óráig tápláltatik reggel és este, 's a' csir-
kék' früstökének és vacsorájának neveztetik;
mások szerint napjában négyszer rakatik tűz: ez
hihetőleg az időzettől függ. Mihelyt a' füst
megszűnik, a' kamarák' nyílásai gondosan bedu-
gatnak durva csepüvel. Miután így, az idő'
járta szerint, 8, 10 vagy 12 napig folyvást tü-
zeltetett, felhagynak vele, mert már akkor a'
kemencze annyi melegséget vett magába, men-
nyi az általában 21 napig tartó költésre szüksé-
ges, a' tyuk maga is ennyi idő alatt költvén ki
tojását. — Ezen időszak' közepe táján a' tojá-
sok' egyik száma az alsó kamarából a' felsőbe
rakatik, hogy az embrioknak megkönnyítessék a'
tojashéjből kibuvásuk, mert alól, hol a' tojások
igen egymásra halmozvák, ez oly könnyen nem
mehetne véghez.

Egész Egyiptomban mintegy 386 ilyenmü
kemencze mondatik lenni, 's ezen mennyiség
nagyított nem lehet, mert minden kemencze egy
egy tisztviselő' felügyelése alatt áll, és senki-
nek sem szabad ezen mesterség' üzése, ha csak
írásbeli engedelmet nem kapott rá a' falu' agá-
jától, ki a' levelért tiz tallért fizettet magának.
Ha tehát feltesszük, hogy minden éven ötször
hatszor költetik egy egy kemenczében, a' mester-
ségesen kiköltött csirkék' mennyisége száz mi-
lióra megy fel, habár a' tojások' harmad része
elromlott is. És valóban, a' tisztviselő a' to-
jásoknak csak két harmadáról tartozik is felelni,
az az 60 ezer tojás után 40 ezer csirkét tar-

tozik átadni. Ha tehát szerencsége van, a két harmadát felülmúló az ő törvényes tulajdona, melyet azon 30 vagy 40 koronatalérhoz tesz, mely tartásán kívül hathavi fáradságáért fizetnek neki.

Nálunk tömérdek fáradságba kerül, míg a gazdaasszony csak néhány száz csirkét költethet is, a rendes időszakon kívüli költés pedig még nehezebb. Kétséget nem szenved, hogy az egyptomi titoknak kinyomozása, nagy befolyással lenne belgazdaságunkra, sőt még közvetlen a társaságos életre is.

A' maccaroni-evők Nápolyban.

Ha van a szidalomban, ezen első kiömlésében a megbántott léleknek, ezen klasszikai előjelében az ütlegeknek, ezen természetes, gyakran haraggal, átkozódással 's az emberbeli alacsony hajlandóságok' egész csoportjával mérgesített fegyverében az ingerlett érzékenységeknek, a magyar köznéphez hasonló, az bizonyosan csak az olasz, 's legfeljebb még a dán, melynek erre külön szótára is van. Nem csak egyes emberek, hanem faluk, városok és tartományok is igyekeznek egymásról a legroszszabhat mondani Olaszországban, 's annyira kimutatják egymás' nevetséges oldalait, hogy ebben talán a régi zsidókat és görögöket is meghaladják. Így nevezik például a nápolyiak *lupi lombardi* (lombárdiai farkasoknak) a majlandiakat, *Figoni* (figefalóknak) a génuaiakat, 's így neveztetnek ők viszont azoktól *ciuccie* (szamaraknak, teherhordó barmoknak) és *mangiamaccaroni* (maccaroni-evőknek) 's ezen utolsó nevezet igen helyesen adatott, mert Nápolyban a maccaroni-evés első éledelet. Az édes munkátlanság után (*dolce far niente*) nem érez a nápolyi nagyobb holdogságot, mint annyi *fidelini*-t (fonalkát) *lasagne*-t (galandot) *vermicelli*-t (gilisztácskát) *strangola prevete*-t (papfoltogatót) 's más maccaroni féléte enni, mennyi hihetetlen mennyiségben beléférhet. A' tehetősebbek asztalán ezerféle alakban jelen ez meg minden héten kétszer, a levest is megelőzvé; de a szegény ember, mint például a lazzarone, ritkábban részesül benne, 's nem is oly jól készül számára. Nápolyban, az emberiség' ezen

darázfészékében, majd minden mesterség nyílt ajtóknál vagy a szabad utcán üzetik, a honnan a maccaroni zsihárosok is, mint mások, minden szegleten, szugban, sikátorban, pinczében, paloták 's boltozatok alatt szakácskészületeiket felütve találatnak. Már messziről látszik a felírás és borostyánnal koszorúzott zászlón a jelszó: *Maccaroni! Evvivano i maccaroni* (éljenek a maccaronik) 's a vevőt kecsesgető „*qui si mangia bene e si paga poco*“ (itt jól lehet enni, 's keveset kell fizetni) olvastatik a falakon 's oszlopokon. Hogy pedig az ég kedvező legyen a fogadás és vendégei iránt, a Madonna koszorúzott képe is ott függ a szímben vagy annak külfalán. Mint valami csudatévő vagy kuruzsló, széljel vetett lábbal, balkezét csipejére támasztva, jobbjával pedig egy fán a főző-üst mély fenekéről az isteni eledel végtelen fonalát felfelé hozva, áll az ételáros, és hangosan kiabálva hirdeti az elmenő koldusok csoportjának árúja derékségét. A kíváncsiságnak lehetetlen lévén ellene állani, mindenki előtolakodik, ha utolsó batkája forog is veszélyben, szemével nyeldesi az izletes eledelt, 's alig várhatja hogy gyomra megteljék, zsebje pedig kiürüljön. Ez a maccaroni vendégség annál jobban esik, mivel húst igen keveset kaphat a nápolyi, sőt a város' feles népessége 's a kereset' szűke miatt a maccaroni is igen drága lévén, sokáig kell böjtölnie a sovány zöld levesen (*minestra verde*, fűnemű növény vízben megfőzetik 's egy kis zsiradékkal megízeltetik) 's veres és fokhagymán.

A maccaroni tulajdonképen Krimm félszigetén termő úgy nevezett orosz buza lánglisztéből készül, mely Nápolyban *grano duro* (kemény rozs) vagy *grano del mar nero* (fekete tenger melléki rozs) név alatt ismeretes, hajdan kizárólag csak Odessából vagy Tangarogból hozatott hajón. Igen nagy divata érezhetővé tette a statusnak behozatalát, azért tehát gát akart annak vetetni a nélkül, hogy az azt megszőkott népek elegendő kárpótlás nyújtatott volna. Ezen intézetnek a gyárosok mindnyájan ellene nyilatkoztak, mondván, a szükséges liszt nélkül nem csak a portéka rozszabbodik, hanem az azzal üzött kereskedés is megcsökken. Mint nálunk a kávé, oly zsarnokilag uralkodtak a maccaronik az országban 's fővárosában, annyira,

hogy nyugtalanságok elkerülése végett vissza kellett huzni a' hirtelenkedve kiadott tilalmat, 's inkább a' grano duro honi termesztésén iparkodni. Azóta Apuliában is foganattal tenyésztetik, 's több révekből Nápolyba vitetik, de az orosz termék most is első, 's csak úgy használtaik mint az előtt, mivel a' hazai nem is elég a' *pasta fina* iszonyu mennyiségű gyárlására. A' tészta magában csak búzalisztből (*fiore di grano duro*) és vízből áll, addig gyúratván valami teknőben vagy sima kőven, míg belőle az a' nyulós lényeg leszen, mely különböző alakba nyomtatván, nálunk maccaroni név alatt ismeretes. Emberi kéz nem igen tudná megadni a' tésztaának azon tömörséget, mely további elkészítésre alkalmassá teszi; azért alólról megélesített gerenda használtaik e' végre, mely egyik végével mozogható vaskötéllel a' falba van csinálva, vizirányosan forgathatik mint a' mángorló, és függő - egyenesen felemelhetik. A' gerenda' hosszú végén, mely itt emelcso gyanánt szolgál, négy hat barnasárga, 's a' hőség miatt harmadrésznyire velkezett suhancz ül, 's gajdolvá ugrándoz előre hátra szünetlenül emelgetvén fel 's nyomogatván lefelé a' gerendát, míg a' tömeg oly szivossá nem válik, hogy a' puska sem járja által. Ezután egy nagy erős érez-csőben szorittatik srófok és azokkal összefüggő 's ember által forgattató kerek által, mely csőnek másik végén a' maccaroni-minta, egy ályukkatott érczlap vagon; ennek lyukain kinyomul a' tészta, 's azt egy ott ülő ember sarlóforma késsel, melyet egy mozdulatlan pont körül forgat, vagdalja. Genuában 's Olaszország' más részeiben is csinálnak maccaronit, de a' *pasta della costa*-nál (part vidéki tészta) nál, mely a' tengerpart mentében készittetik) alávaló neműt. — Az egész gyárlás mellett legesudálatosabbak a' gyúró gerendán ülő, ide 's tova ugrándozó, perkelődött, szőrös nápolyiak, kiknek határtalan fecsegőségök és majomi kécsavaritgatásuk a' legneveltségeseb játékká teszik e' fáradságos munkát. — Meztelenség, ha szépség van mellette, nem kis gyönyörűség! — de ez a' száraz, diófaszinű, szőrös majomfaj, mellynek érzéki pajkossága csak fajtalanokdó szókat szül, minden természeti elmékedése mellett is oly különös tünemény, hogy az ember a' többi olasz tartományok' itéletében

egyvetértvén, kénytelen megvallani, nem hiában neveztetnek a' nápolyiak fő hajlandóságuk szerint *ciuccie*-nek és *mangia-macaroni*-nak. —

Madarak és bogarak.

Nevezetes anyagot szolgáltatnak szemléletre a' bogarakkal élő madarak, 's igen érdekes volna tudni, mily nagy lehet azon bogarak' száma, mellyre az ily madaraknak költés idején szükségök vagon. Amerikában tapasztalta valaki, hogy egy pár kis madár, az ökörszem' vagy csaláncsattogató' neméből, egy óra alatt 40—60 izben vitt bogarat fészkebe, sőt egyszer 72 izben *vitt egy óra alatt*. Jobbadán egész nap' azzal foglalatoskodott; ha felveszi az ember, hogy nem több mint 12 óráig folytatja ezen gyűjtögetést, egyetlen egy pár ilyen madár 600 bogarat vesz el egy napon, előre feltétvén, hogy egy madár egyszerre csak egy bogarat visz; de igen hihető, hogy gyakran többet is elesip egyszerre.

Ezen szempontból szemléltetvén e' tárgy, a' bogarakkal táplálkozó madarak' pusztítása sok esetben kártékony. Ide illő példa e' következő körülmény: Éjszakamerikában a' varju' száma, ezen madarak' pusztítására a' kormány által kitétetett jutalom' követekezetében, annyira megkevesült, a' bogarak' sokasága ellenben annyira megszorult, hogy a' kormány kénytve látá magát, a' varjuk' védelmeért ellenjutalom' kitételére. — Mivel a' varju maggal 's vetéssel is él, legtöbb gazdák tévedőleg ellenségnek tarták, 's több vidéken próba tététt elűzésére vagy költményének kiirtására. De hol ezen intézkedés foganatos leve, mindenkor a' legtetemesb gabona' 's más ültvénybeli károsulás követekezett, a' giliszta' 's hernyó' gátlan pusztítási miatt. A' tapasztalás - tanította haszonbérlok ekkor látták, hogy a' varjuszaporodás' előmozdítása igen nagy hasznukra van, mivel földjeiket a' eserebogár' pondróitól megszabadítja, mely bogár a' déli tartományok' némelyikében felettébb szapora.

Angliában vitatkoztak a' felett, hogy a' madarászok igen nagy kárt okoznak a' kerteknek, fogyasztván a' madarak' számát; 's ez

a' kár oly nagynek látszék némelyek előtt, hogy a' parlamentnél indítványba akarák hozni, London körül husz mértföldnyire bizonyos bűntetések alatt megtiltani a' madarászatot. Hazánkban több városaiban is hasonló tilalom alatt áll a' madarászat, leginkább a' fülemülék fogdozása, részszerint a' mondot okból, résszerént ez ártalmatlan 's a' természet' kelemeit annyira nevelő álatotskák megtartása végett.

A' fecskékre nézve azt mondja egy jeles természetbuvár: „hogy egészen ártalmatlanok nekünk, és mivel számtalan bogártól megmentenek, úgy szólván, tiszteletben kell tartanunk. Jótékony segélyök nélkül alig lenne légkörünk lakható az embernek; mert egyedül bogarakkal táplálkoznak, mellyek, általok nem pusztíttván, körülünk rajzanának, gyötrenének benünket 's valóban egiptomi csapást okoznának. Kik nem tapasztalák, nem hinnék azon szám nélküli légy - mennyiséget, mellyet rövid idő alatt ezen madarak kivesztenek.“ Ez állítását egy általa lőtt kőfali - fecskével bizonyítja be. „Költés' ideje alatt, ugymond, midőn a' kicsinyek már szinte kibujtak, 's mint tudva van, az öregek fészköktől jó tova repkednek, fiaiknak légyhozás végett, lőttem egy fecskét. Szerencsétlen 's igazságtalanul nyert zsákmányomat felvevén, szájából sok legyet láttam kijönni, némelyek megcsónkítva, mások kevésbé lévén bénítva; a' torok és has egészen megtömvé látszott léggel, 's végre hihetetlen mennyiség jöve ki. Nem nagyítom, ha azt mondom, hogy az ezen fecske által összefogdosott légy-csoport nagyobb volt, mint sem összenomva is befoghatta volna egy közönséges leveses kánál' teknője.“

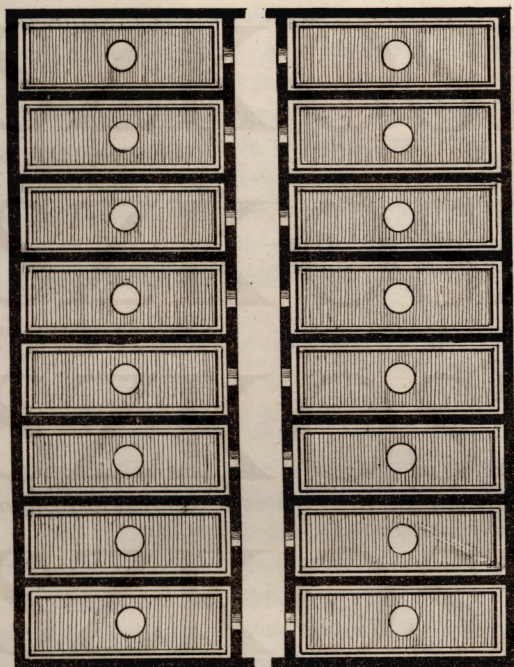
Juhászkutyák az Abruzzókön.

Alsó Olaszország' abruzzói vagy hegyi tájai oly vadonok, kietlenek és partosak, hogy csak legelőül, nevesen nagy juhnyájak' tenyésztésére használtathatók, me'lyeket télen a' juhások nyomoru lakjaik megett jubkosárban tartanak, szelid évszakokban pedig a' hegyeken 's völgyekben legeltetnek. De a' vadon bérceken igen sok a' farkas, 's a' juhoknak azoktól véd-

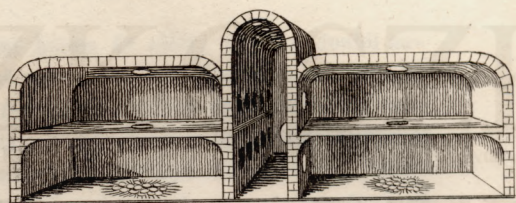
letére, mint mindenütt, a' hű, okos és bátor kutya szolgál, de mellynek itt egészen külön, a' neuffundlandihoz hasonló faja van. Éjjel nappal kerületi a' lakosok' kunyhóit, 's az utas, azok közt szállást keresvén, nem kevésbé rémül el, midőn tiz-tizenkét olyan négylábu ör iramlik egyszerre iszonyu ugatással neki. Ha vissza nem tartatnának, azonnal vége lenne az utasnak, mert két oly bátor állatnak csak játék egy farkas; hogyan állhatna tehát ellenök egy vándor, ki véletlen botlik rájuk? Képünk e' szép, erős állatokat hiv másolatban mutatja; a' vadon hegyvidékről 's a' pásztorokról, kik sziklakon, hegybérceken nyájaikkal tévedeznek, nem kevésbé szemléletes ábrázolást nyujtván. — Ki ezen czikkelyt olvassa, eszébe jutnak gondolat-rokonság által (per associationem idearum) a' magyar juhásztanyák, mellyeken a' nadrágos embert ritkán látott ordas komondorok, vagy saját névvel *juhászkutyák*, épen nem fogadják szívesebben a' betorkáló vándort mint az abruzzóiak, kivált ha pantalon vagy is bugyogó nadrágot látnak rajta, mellyel úgy látszik antipathiajok van. Nem ezélünk ugyan itt értekezni a' magyar juhászkutyákról, mert eléggé ismeretesek, el nem mellőzhetjük azonban, hogy valamit ne szóljunk rólok. Sok magyar juhász verembe zárja a' kutyakölyköt, mihelyt szopás nélkül ellehet, 's egy nyílason ereszt be hozzá mind levegőt, mind táplálatot. Így serdülvén fel a' kutya, minthogy sem állathoz sem emberhez nem szokik, mintegy megveszve kerül ki a' veremből, mérge, dühe 's ereje hasonlíthatatlan. Mások azáltal szoktatják rettenthetetlen bátorságra, hogy kölyök korában jobb kézzel vesszőcskével ütögetik orba 's fejbe, bal kézzel pedig hátulról lökdösik előre a' vessző ellen, 's ez által a' kutya oly természetet kap utoljára, hogy az ellene hadarászóra vagy magát védelmezőre még inkább felgerjed, 's nem hogy vissza tartóztatnék, hanem még dühödőbbé tétetik. Mások ismét azáltal szoktatják ébrenalváásra 's vigyázásra, hogy kölyök korában, mikor aluszik, lábujhegyen a' leglehetőbb halkal 's minden legkisebb nesz nélkül közelednek hozzá, 's egy jó subogóval kellemetlenül riasztatják fel; ez által a' kutya oly ébren alvóvá lészen, hogy szinte a' fűszál ingására is felébred. Ezekhez járul még, hogy a' juhász örvel köt nyakára,

Maccaroni - árulók Nápolyban.

Alap - rajzolat.

Belseje á kemenczének.

Egíptursi tojás - kemencze.

Komondor - kutyák az Abruzzi hegyekben.

's így nem csak kegyetlen szájában, hanem nyakán is mintegy fogai lévén, jaj azon farkasnak, melly vele összekap. Már az ilyen kutyára bátran bizza nyáját a' juhász, kivált midőn még a' bojtár-szerepet is gyakran s' legpontosabban teljesíti, megtérítván a' nyáját, 's az egyes eltévedt juhot visszavezetvén ahoz. De becses is azután a' magyar juhász-kutya, gyakran egyetlen dicsősége a' juhásznak, 's nem mindenkor válna meg tőle fél nyájért.

S z e e s k a , o l t ó s z e r .

Nagy lármát indít most *Liehr* morvai gazdasztnek felfedezése: *tűzet szecsakával oltani*, melly több igen érdekes próbát kiállott. Mint legnevezetesebbet e' következőt beszéli egy hozzáértó: „Fél öl igen száraz bükfa meggyújtván, legmohóbb lángolása közben néhány lapát szecsakával behintetett, a' szecsakára azután löpor szórattott; az égő fa tüstént elaludt, a' puskapor pedig, melly a' tüztől csak egy szecsaka terület által választaték, nem gyuladt meg.“ Ugyan ez történt, midőn egy serpenyő égő zsirba szecsaka szórattott. — Ha a' szecsaka ezen védereje a' tűz ellen minden körülményben megbizonyosul, kivált ha már száraz és vén is, szerfelett fontos és hasznos leend e' felfedezés, mivel igen sok falu szenvedvén nyárszaka vízhiányt — télben a' felfagyásról nem is szólván — így a' tűzveszély kétszeresen kártékony; oly helyeken tehát jövődében csak egy rakás szecsakát, melly mindenütt van, kellene készen tartani. — E' szembetűnő jelenet' okain még nem egyeztek meg a' természetvizsgálók, ámbár régebbeseken tudatik, hogy a' szecsakában bizonyos hathatatlanság van némelly anyagra, mint például a' rossz kigőzölgésekre 's szagokra nézve. Valamint ezeknél visszatartja a' bűanyagot, hihetőleg épen úgy van ereje a' tulajdonkénti tűz' és annak munkálatja' visszatartására is, mit az a' nem különben tett próba is igazol, hogy izzó vasrud dugatván egy esomó szecsakába, ez attól nem csak meg nem gyúlt, hanem inkább még a' vas hült azonnal meg.

A' feckendező emberek' kutyája.

Valami három év előtt, egy Londontól néhány angol mértföldnyire falun mulatozó angolt éjente a' fővárosba sietésre azon tudósítás ösztönze, hogy a' műhelyéhez ragasztott épületek lángba borulvák. Mihelyt megérkezék, szerzősámainak és irományainak megmentése fogá el figyelmét; de ezen sürgölődés', és a' gyuladásoknál rendesen történő zaj' daczára is, akaratlan egy kutyára esett tekintete, melly a' tűz' harapódzása alatt keresztül kosul futkosa, 's minden látszat szerint nagy részt vön a' történetben. Kerülte ugyan valakinek láb alatt lenni, de mindig a' legnagyobb tolongásban találkozott.

Eloltatván a' tűz, 's időt nyervén az angol körültekinteni, ismét megpillantá a' kutyát, a' feckendő emberekkel mintegy kinyugodni látszván erőködése után; azért kénytetve érzé magát tudakozódní felőle. Tied az a' kutya, barátom! kérdé egyik feckendezőtől.

„Nem enyém, uram; mert ez tulajdonként senkié. Mi csak a' feckendező emberek' kutyájának hívjuk.“

Miért hívjátok így? nincsen ura?

„Nincs, uram! — közölünk senki sem ura, felelé a' feckendező, ámbár mindnyájan örömet adunk neki egy egy éjeli szállást és egy kis eledelt. Egyikünknel sem marad hosszasan; gyönyörűsége abban áll, hogy Londonban minden gyuladásnál jelen van; akár közel akár távol esik az, mindenkor uton találjuk oda, ha néha kívül ég is a' városan; két három év óta minden tüznél jelen vala.“

Ez az értesítés oly bízhatatlannak tetszett az angol előtt, hogy e' miatt más feckendező emberektől is tudakozódott, 's az első előadását mindnyájan megerősíték; a' kutya' előbbi szokásairól azonban senki sem tudósithatta, sem a' kutyában ezen ösztönt gerjesztő 's tápláló környülményeket meg nem fejtheté senki.

1831-dik évi júniusban éjszaka ismét tűzhöz hivatott a' kereskedő falura, mellyben lakozott, tudnillik *Camborvell*-be *Suryban*, 's mily nagy vala bázulása, midőn „a' feckendő emberek' kutyáját“ itt meglátta! most is mindig foglaltos és élénk vala még, 's a' látmányt, melly nem gyéren oly sok szerencsét-

lenséget és pusztulást okoz, sőt gyakran emberek' éltebe is kerül, ugyanazon részvétellel szemléle 's ugyanazon meglepéssel. Ura még mind ekkorig nem volt, és senkitől sem fogadott el hosszabb időre hajlékot vagy táplálatot, mint egy vagy két egymásutáni éjre. Rendes tartózkodása' helyéről sem értesítheték a' feeskendezők.

A' feljebbi tudósítás szoros igazság szerint, és a' londoni feeskendező emberek bizonyosságot tesznek róla. —

Az embertüdő' alkatja.

Az ember', valamint alacsonyabb osztályú állatok' tüdeje síma és taplós, azért úszik vízen az egészséges tüdő. Az embernél vértisztításra szolgál az. A' halaknak nincs tüdejök, hanem a' helyett kopótyujok van, minthogy a' bogarak szájukon nem lehetnek be leget, apró oldal-lyukaikon tisztul meg vérök. Véres állatok' egészsége megkivánja vértisztulás végett a' levegőnek vérhez jutását.

Ha sokáig bedugjuk szánkát 's orrunkat, fojtó érzet támad bennünk, egy in-nyomás által, mivel tisztátalan vér zudul a' sziv' bal oldalára, melly által intetünk, hogy a' vérkeringésnek ezen gátlását tovább ne folytassuk. Ha a' bogarat vastag olajjal bekenjük, megfulad, mivel az olaj betömi oldalüregeit, 's ha gyorsan meg nem szabadítatik tőle, halál' martaléka. Minden vízben van egy kis levegő, azért megfűl a' hal olyan vízben, mellyből a' szivattyu kivoná a' leget.

A' tüdőbe nyemuló vér fekete és sötét-piros, mivel a' venákból — vérerekből — jön, mikor pedig a' tüdőből kimegy, fénylő világos-piros és életérvérnek nevezetik, mivel beszívott levegővel összevegyült.

Azt lehet kérdeni, mikép egyvelül a' beszívott lég össze a' tüdőbeli vérrel, mikor ez a' levegővel közvetlen összeköttetésbe nem jő? A' tüdő véredényekből szövődött háló, mellyek a' felületen és belől számtalan apró ágakra terjedők, oly rendkívüles vékony hártával, hogy a' belehelt lég hamar áthatja 's a' vérbeli szükséges változtatást véghez viheti.

A' vér' kerengése, miután a' tüdőt elhagyá, míg ahoz ismét visszatér, igen egyszerű. A' tüdőből először a' sziv' bal üregébe megyen, melly azt összenyomja 's által az életerekbe hajtja, onnan a' test' minden részeibe táplálatot terjesztőleg. Ez megésvén, az életereken visszamegy a' vér a' sziv' jobb üredékébe, onnan pedig ujdoni tisztulásra a' tüdőbe, később az épen leirt pályát ismétlendő.

Az életerekbeli minden vér világos-piros, a' vérerekbeli pedig barnás és élénkpörös, azért ne csudálkozzanak karjaikon éret vágató személyek, vérök' homályosságán, mivel a' karon ugy kell lennie.

A' vakszemi életereket kivévén, mellyek a' bőr' külsejéhez közelletők miatt a' legtöbb embernél igen kiümerszők, soha sem nyitnak a' gyógyászok más életeret ki, mivel a' vérzúdulás csak lekötéssel és nagy fáradsággal előállítható. De az a' kis életér is csak szélütés' vagy a' vérnek betegségbeli erő' fejbetódulása' esetében nyitattik meg.

Az elveszett teve, vagy a' vizsgálódási szellem.

Egy dervis (muhamedán barát) magánlag utazván a' pusztán, véletlenül két kereskedővel találkozék. „Elvesztétek egy tevét?“ így szólítá meg őket. El! viszonzák azok. — „Nem vak volt jobb szemére, 's nem sánta bal lábára?“ — Igen is! — „Nem volt egy első foghija?“ — De volt! válaszolák a' kalmárok. — „S egyik oldalán nem mézzel, másikon nem gabonával volt megterhelve?“ kérdé továbbad a' dervis. — Ugy van igazán, felelék a' kereskedők, 's minthogy kevéssel ez előtt láttad, 's oly szorgosan megvizsgáltad, minden bizonnal nyomába utasíthatsz bennünket. — „Jó barátim! adá feleletül a' dervis, én sem nem látam tevétöket, sem nem hallék róla semmit, azon kívül a' mit mondatok.“ — No ez ugyan szép történet! kiálták a' kereskedők. De hol vannak a' drága kövek, mellyek terhének egy részét tették? — „Én sem tevétöket, sem drága köveiteket nem láttam,“ viszonzá a' dervis. Most galléron esipék 's a' kadi' (bíró)

elébe huzcolák; itt szorgosan megmotóztatott, de semmi sem találtatott nála, több felvilágosítás nem nyerethetett tőle; sem hamis vallomás, sem tolvajság nem süle rá.

Már kezdének vele úgy banni, mint varázsnokkal, midőn egész nyugodtan így szóla a törvényszékhez: „Bámulástok nagy gyönyört okoz nekem, 's magam is megvallom, van gyanutoknak néminemű kis oka; de én hosszú időt értem, 's életemet magányul élvén, így még pusztában is bőven találhatok vizsgálódásra okokat. Egy tevenyomra akadtam, mellynek tulajdonosítól el kellett futnia, mivel semmi emberi nyomot nem vevék az uton észre; láttam, hogy egyik szeméa vak vala, mivel a' füvet utjának csak egyik felén ette le, a' gyenge nyomából pedig következtethetem, egyik lába sántaságát, mivel az alig illette a' homokot. Hogy az állat egy fogát veszté, kivethetem, mert a' növény' leharapásánál annak közepén egy kis rész sértetlenül maradt. Mi most már terhét illeti, a' sürgölődő hangyákról megtudtam, hogy egyik oldalon étellel, a' légy seregrel pedig, hogy másikon mézzel vala terhelve.“

Egy jámbor statuspolgárnak hitvallása.

Hiszem, hogy minden ember testvér, azaz, egy közös atya' gyermeke.

Hiszem, hogy a' vallás' lelke: az Isten' és felebarát' szeretete.

Hiszem, hogy mit a' törvények' védelme alatt kerestem, sérthetetlen tulajdonom.

Hiszem, hogy kötelességem, annak egy részét a' társaság' fenntartására, azaz, annak szükségeire szentelnem.

Hiszem, hogy az én és csalodom' bátorsága a' köz bátorságban alapul, következőleg kötelezettem, vagyonommal és véremmel annak fenntartásáért áldozni.

Hiszem, hogy a' földmivelés minden táplálatnak forrása, 's a' statusnak legfőbb támasza.

Hiszem, hogy a' kereskedés és gyárok biztos előmozdítói a' status' jólétének.

Hiszem, hogy a' műszeri mesterségek tiszteletesebbek a' szép művészeteknél 's a' tanultság utánna van az oeconomianak.

Hiszem, hogy egyik legnemesebb kötelessége a' statusnak és egyes jó polgárnak a' szegénység iránti gondosság; de a' szívnek ezen igazi religioja nem egyedül alamizsna osztogatásban áll, hanem cselekvésben és tanácslásban, védelemben és az ártatlanságnak 's érdemnek megkülönböztetésében, az özvegyek' és árvák' könnyeinek nyájassággal letörülésében, a' henye koldulóknak pedig munkásság' és szorgalom' ösvényére utasításában.

Hiszem, hogy bátorság, vitézség és honszeretet rényei az embernek, 's a' statusra nézve legsikeresebbek.

E r e d e t i m e s e.

Sült, főtt a' konyhában; sok éhes vendég, köztök egy két ingyen elő is, várta a' nagy ebédet. De bezzeg várhattak, mert míg ők éheztek, zaj támadt a' feljebb tisztelt konyhán, a' nagy érdemű edények közt. A' potrohos kásás-fazék kezdte el a' csetépatét, hatalmas dölyfében leföcsölvén szomszédját. „Hogyan merészlesz lepiszkolni,“ mondá a' kis lábas, ki bizván három lábában, legelső bátorkodék megtámadni a' kásás despotát „nem tudod, hogy mi benned fő még csak nem is étel, mert nálunk még a' gyermekeknek is csak rántotta kell, az pedig bennem készül.“ — „Hát tőlem nem rettegsz?“ fenyegeté a' nyárs „biz' agyon szurnálak, ha az ebéd' legjobb része hátamon nem volna!“ — „Még ma a' képedre mászok“ dorgála a' fedő „csak el ne ismerd, hogy én vagyok kalap, 's én teszek urat a' háznál.“ — „Hm! hm!“ dünnyögé a' vasmacska „még ma irántam is elfelejtik a' tiszteletet, pedig ha én nem vagyok, ki a' tüzet tartom, ugy dideregnének mindnyájan, hogy foguk is vaczogna, 's a' nap se forralhatná fel őket.“ — „Vas és cserép! vas és cserép!“ kiabálá a' serpenyő, jó izűn nevetvén öntartósságához hasonlított törekenységén a' többi edénynek. „Bolondok“ szólt a' reszelő „csak egy kis tormát orrotok alá!

majd elhallgattok ti; mert hol én jelen vagyok, nem veszekedtek elsőségen.“ A' kanál, mint mindenüvé, ezen ezivakodásba is beüté orrát „rám vagytok bizva miédnyájan, mondá nagy arrogantiával „s jertek, megkavarlak, mert különben mind meg kormosodtok.“ „Ó be izetlen koczkodás“ sopánkodott a' sótartó „pedig mind az, mi bennök fő, csak általam lesz chetővé.“ — „Kicsiny a' bors, de erős“ így viesorga a' borstartó, 's elsőségét önhištege hitelesíté. Ekkor szita, rosta, bárd, tepsi, gyurótábla, fogó, vaslapát, szénvonó, 's még a' ludleike is, elsőséget követelt magának. Végre a' nagy zajra megszólamlék erős kattanából a' vén vasfazék „Hallgassatok! mit vetélkedtek azon, mit ér mindegyitek? valyon nem azért vagytok e itt, hogy bár különböző móddal egy czélra szolgáljatok? Csak egyesült használtatásunkal készül a' jó izü ebéd; de egyétek sem oly okvetetlen szükséges, hogy nélküle a' főzést elhalsztani kellene; 's végre mindnyájan arra szorultok, hogy néha mosogassanak egy kis meleg vizzel.“

Hasznos, érdemes mindegyik a' világon, ha azt, a' mit a' teremtő kéz belé helyheztete vagy elébe ada, jól kifőzi; de hiba mindenkiben, ha érdemeit túl becsüli.

BRIZA.

K ö z h a s z n á l a t.

Ha valamely kezdet a' közjó előmozdítására, vagy lakhelyed' 's hazád' becsületére szolgál, örömmel fogj arra kezdet, segítsd azt elő minden erődből. Soha se kérdezd, ki akarja tenni? ki kezdi? hanem azt kérdezd: mit kell tenni? mi mozdítatik azáltal elő? Azután számold hasznát, díszét polgártársaidnak, nem önhasznodat, nem önkényelmeid' áldozatát.

Csak a' közhaszonra élt halhat meg egykor azon édes öntudással: *én ide lenn nem hasztalan élttem!*

A' közhasznát tehát szünetleni hajlandóság, hazánknek, lakhelyünknek, polgártársainknak hasznára, megelégedésére, jólétére, diszére mindent tenni, mit erőnk enged, 's a' közjót előmozdítani, segíni. Az a' jó, mi az egész hasznára tétetik; ezerszeresen háramlik ismét vissza a' tevőre, minthogy mások is csak az ő javáról gondoskodnak. Ily egyesületben nincs polgárság, hanem *szíves atyafiság*: ott nem különféle nemzetségek' együtt lakása van, hanem kiki egy nagy nemzetségnek tagja 's részese.

N a p l ó.

Martius 29-kén 1598. A' keresztények, *Pálffy* 's *Schwarzenberg* vezérlete alatt, Győrt csel által elfoglalják.

— 30-kán 1282. *Siciliai vecsernye*. Mintegy 800 francia Palermóban meggyilkoltatik.

— 31-kén 1814. Az orosz császár 's a' porosz király, válogatott seregeiket (Garden) vezérelvén, Párisba belépnek azon egyezés következtetésében, mely az' nap reggeli 2 órakor kötöttet. — 1596. a' híres bölcés és mathematicus *Descartes* (Cartesius) — 1732. pedig a' nagy hangköltő *Hajdn* született.

Aprilis 1-jén 1805. Austria, Anglia, Orosz- és Poroszország új frigyvet kötnek Franciaország ellen.

— 2-kán 742. Nagy *Károly*, romai-német császár születik.

— 3-kán 33. Krisztus Urunk az emberi nem' idveztégeért a' keresztfán meghal.

— 4-kén 1814. Napoleon császár parancsa következtetésében mindenki agyon örvessék, kinél a' szövetségesek belépte óta nyomtatott ujságlevel találtak.

POZSONYBAN,

ifj. Schmid Antal' betűjével és költségén.